

Київський національний університет театру, кіно і телебачення
імені І. К. Карпенка-Карого

Факультет театрального мистецтва

Кафедра мистецтва театру ляльок

(назва кафедри)

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-педагогічної та
навчальної роботи

Чхатарашвілі Інга Чхатарашвілі-Петраш
« 31 » 08 2026 рік

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

МАЛЮНОК І ЖИВОПИС

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти

Перший (бакалаврський)

(перший (бакалаврський), другий (магістерський), третій (освітньо-науковий, освітньо-творчий))

спеціальність

В6 «Перформативні мистецтва»

(шифр і назва спеціальності)

освітня програма

«Сценографія театру ляльок»

(назва освітньої програми)

2026

Розробники: Івановська Анастасія Петрівна, старший викладач кафедри мистецтва театру ляльок, член Спілки художників України

Викладачі: Івановська Анастасія Петрівна, старший викладач кафедри мистецтва театру ляльок, член Спілки художників України

РПНД розглянуто і затверджено на засіданні кафедри
Кафедра мистецтва театру ляльок, факультет театального мистецтва
(назва кафедри, факультету / інституту)

Протокол від 25.08.2026 № 28

Завідувач кафедри

 (Сільченко Т. І.)
(підпис)

РПНД погоджено з гарантом освітньої професійної програми

Старшим викладачем, заслуженим діячем мистецтв України (Погребняк М. С.)
(підпис)

25.08.2026

Пролонговано:

на 20__/20__ н.р.,

Завідувач кафедри _____ (_____), протокол від _____.20__ № ____
(підпис) (ПІ)

на 20__/20__ н.р.,

Завідувач кафедри _____ (_____), протокол від _____.20__ № ____
(підпис) (ПІ)

на 20__/20__ н.р.,

Завідувач кафедри _____ (_____), протокол від _____.20__ № ____
(підпис) (ПІ)

на 20__/20__ н.р.,

Завідувач кафедри _____ (_____), протокол від _____.20__ № ____
(підпис) (ПІ)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Форма навчання			
	денна		денна	
Характеристика навчальної дисципліни	Обов'язкова			
Курс 2	2			
Семестр	III	IV		
Кількість кредитів - 8	4	4		
Загальний обсяг годин -240	120	120		
Розподіл годин за видами аудиторних занять та самостійної роботи	Лекційні			
	Семінарські			
	Практичні			
	90	78		
	Індивідуальні			
	Лабораторні			
	Самостійна робота			
	30	42		
Вид підсумкового контролю	Залік	Іспит		

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Малюнок та живопис» призначена для студентів 2 курсу протягом 3-4 семестрів, які навчаються за спеціалізацією: «Сценографія театру ляльок». Дисципліна є невід'ємною складовою частиною процесу підготовки спеціалістів у вищих навчальних закладах та вимагає від студента набуття та засвоєння теоретичних знань, практичних умінь та фахових навичок, необхідних йому для творчої роботи в професійному театрі ляльок.

Мета навчальної дисципліни «Малюнок та живопис» полягає у наступному:

- формування світогляду, розвитку естетичного смаку, особистих художніх вимог до себе;
- набуття практичних вмінь та навичок для самостійної роботи над проектами;
- застосування на практиці (у проектах) майстерності художника сценографа театру ляльок;
- оволодіння принципом створення образу шляхом поєднання різних графічних та живописних технік та матеріалів;

- застосування і органічне вплітання у виставу додаткових компонентів: фактур, кольорів, графічних ритмів тощо;
- відчуття образу та вміння його створювати;
- розвиток творчого переосмислення дійсності (декоративність, стилізація, образність тощо).

Навчальна дисципліна «Малюнок та живопис» передбачає наступні завдання:

- вивчення принципів і традицій класичного реалістичного живопису на основі методу набуття вмінь та навичок необхідних для роботи художника театру ляльок;
- навчитись передавати об'єм та перспективне скорочення поряд з оволодінням технікою живопису, технікою кольорової графіки (пастель), технікою живопису гуашевими, акриловими та олійними фарбами, змішаними техніками, а також різними графічно-печатними техніками;
- в довгострокових етюдах поглиблено вивчити натуру;
- творчо переосмислювати набуті знання і вміння та кристалізувати власну техніку;
- орієнтуватися в різноманітних стилях живопису;
- кваліфіковано використовувати можливості різних стилей живопису в безпосередній роботі художника-сценографа для створення ескізів ляльок та оформленні театральних вистав;
- сформувати у студента естетичний смак, театральну культуру та правила роботи в колективі.

Очікувані результати (РН) за дисципліною:

Згідно з вимогами ОПП (ОНП), студенти після засвоєння навчальної дисципліни мають продемонструвати такі результати навчання:

ЗКЗ. Здатність застосовувати знання та методи природничих наук, технологій у професійній діяльності.

- ЗК04. Здатність застосовувати сучасні цифрові інструменти і технології, створюючи цифровий контент у професійній діяльності.
- ЗК5. Здатність до саморозвитку, підтримки власного фізичного і психологічного здоров'я, участі у суспільному житті.
- ЗК7. Здатність діяти творчо, ініціативно та наполегливо при вирішенні проблем, критично мислити, діяти у співпраці, планувати та керувати проєктами, які мають культурну, соціальну чи фінансову цінність.
- ЗК08. Здатність жити і працювати у мультикультурному та мультилінгвальному середовищі на основі розуміння та поваги до того, як ідеї та значення творчого виражаються та передаються в різних культурах і через низку мистецтв та інших культурних форм, розвивати і застосовувати власні ідеї у професійній діяльності з відчуттям свого місця або ролі у суспільстві у різний спосіб та в різних контекстах.
- СК01. Здатність генерувати задум та здійснювати розробку нової художньої ідеї та її втілення у творі перформативного мистецтва.
- СК02. Здатність до творчого сприйняття світу та його відтворення у художніх сценічних образах.
- СК03. Здатність до ефективної діяльності у колективі в процесі створення перформативного твору, керівництва роботою і / або участі у складі творчої групи в процесі його підготовки.
- СК04. Здатність до професійного опанування змістових (інформаційного, виразно-образного) рівнів перформативного твору.
- СК05. Здатність до публічної презентації результату своєї творчої (інтелектуальної) діяльності.
- СК09. Здатність до актуального способу втілення художньої ідеї відповідно до сучасного контексту.
- СК13. Здатність створення просвітницьких проєктів з метою популяризації мистецтва театру ляльок в інформаційному просторі.
- СК15. Здатність вільно орієнтуватися у напрямках, стилях, жанрах та видах сценічного мистецтва, творчій спадщині видатних майстрів.
- СК16. Здатність враховувати етичні засади професійної діяльності.
- ПР2. Мати теоретичні та практичні знання у сфері мистецтва театру ляльок,

розуміти та використовувати його специфічні особливості.

ПР6. Аналізувати проблемні ситуації й ухвалювати обґрунтовані рішення для їх розв'язання.

ПР7. Генерувати та концептуалізувати художню ідею та твір.

ПР8. Обирати, аналізувати та інтерпретувати художній твір для показу (демонстрації), самостійно обирати критерії для його оцінки.

ПР10. Обирати оптимальні художньо-виражальні та технічні засоби відтворення креативного задуму в процесі реалізації сценічного твору (проєкту).

ПР14. Самостійно ідентифікувати напрями та концепції сценічного мистецтва у контексті сучасного художнього життя.

ПР15. Аналізувати та оцінювати досягнення художньої культури, твори літератури та мистецтва з урахуванням історичного контексту. Здійснювати аргументований критичний аналіз творів сценічного мистецтва. Виявляти тенденції розвитку сучасного мистецько-художнього процесу.

ПР19. Організовувати та керувати професійним розвитком осіб та груп, розробляти та реалізовувати творчі проєкти.

ПР20. Презентувати результати професійної діяльності та проєктів у сфері сценічного мистецтва, доносити до фахівців і нефахівців інформацію, ідеї, проблеми, рішення, аргументацію та власний досвід.

ПР21. Оперувати специфічною системою виражальних засобів мистецтва театру ляльок (пластично-зображальними, звуковими, музично-ритмічними, акторсько-виконавськими, монтажно-композиційними, художньо-постановочними, сценарно-драматургічними) у створенні та виробництві сценічного твору.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Розподіл годин між видами робіт											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		лекції	семінари	практичні	лабораторні	індивідуальні		сам. робота	лекції	семінари	практичні	лабораторні

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
2 курс / III семестр:														
Тема 3. ПОРТРЕТ														
3.1. Малюнок. Череп в трьох ракурсах				9			3							
3.2. Живопис. Складний натюрморт з гіпсовою маскою				9			3							
3.3. Малюнок. Гіпсова голова обрубковка в двох ракурсах				9			3							
3.4. Живопис. Постановка з гіпсовою головою				9			3							
3.5. Малюнок. Гіпсова голова. М'язи голови. Екорше				9			3							
3.6. Живопис. Гіпсова голова в інтер'єрі з фактурним фоном				9			3							
3.7. Малюнок. Гіпсова голова в ракурсі. Аполлон.				9			3							
3.8. Живопис. Портрет з натури				9			3							
3.9. Малюнок. Портрет з натури вугіллям				9			3							
3.10. Живопис. Портрет з натури в ракурсі				9			3							
Всього за 3 семестр	120			90			30							
2 курс / IV семестр:														
Тема 4. ПОСТАТЬ ЛЮДИНИ														
4.1. Малюнок. Портрет натурника в капелюху з натури				7			4							
4.2. Живопис. Портрет натурниці в капелюху з натури				7			4							
4.3. Малюнок. Портрет натурника з руками				7			4							
4.4. Живопис. Напівфігура в інтер'єрі				7			4							
4.5. Малюнок. Напівфігура в інтер'єрі вугіллям				7			4							
4.6. Живопис. Портрет натурниці в національному костюмі в інтер'єрі				7			4							

4.7.Малюнок Портрет. Шарж				7			4							
4.8.Живопис Портрет в техніці імпресіонізму				7			4							
4.9.Малюнок Автопортрет. Авторська техніка				8			5							
4.10.Живопис Автопортрет.				8			5							
Разом	120			78			42							
УСЬОГО	240			168			72							

4. Програма навчальної дисципліни

Тема 3. Портрет

Основні поняття/ключові слова: Атмосфера. Жанр. Темпоритм в портреті .

Образ. Композиція . Етюд . Характер. Контраст. Виразність.

Рекомендована література:

Основна: 1, 2, 4, 5.

Додаткова: 1, 3, 5, 7

3.1. *Малюнок гіпсового черепа людини* (практична та самостійна робота).

Розбір будови. Аналіз конструкції, запчастин і пластики. Визначення назв кісток черепа, архітекτονіки черепа, поділ на відділи, аналіз конструкції швів .Вивчення особливостей пластичних відмінностей конструкції черепа різних за віком людей. Малюнок черепа в різних ракурсах.

3.2. Складний натюрморт з гіпсовою маскою. Практична робота. Поняття плями в живописі. Колорит.

3.3. *Малюнок гіпсової голови «Обрубовки»* (практична та самостійна робота).

Розбір будови. Аналіз конструкції. Архітектоніка голови. Головні направляючі площини. Малюнок в різних ракурсах.

3.4. *Живопис класичної постановки з гіпсовою головою* (практична та самостійна робота). Робота над будовою, пластикою, конструкцією. Передача перспективного скорочення в ракурсі . Колористичне рішення.

3.5. *Малюнок. Гіпсової голови. М'язи голови* (практична та самостійна робота).

Підкреслення пластичної характеристики .Анатомічна будова. Використання попередньо зроблених начерків.

3.6. *Гінсова голова в інтер'єрі з фактурним фоном* (практична та самостійна робота). Вибір варіантів для копіювання. Контраст фактур.

3.7. *Етюдна робота. Голова в ракурсі з натури. Довготривала постановка.* (практична та самостійна робота). Пошуки композиційного рішення в начерках та етюдах. Вибір самого виразного варіанта. Пластичні пристосування до великого розміру. Вибір матеріалу та техніки виконання. Характерність образу: пластична, психологічна, емоційна, ритмічно-кольорова тощо. Пошук, свобода, експеримент у створенні образу, характер в портреті.

3.8. *Етюд голови натурника* (практична та самостійна робота). Підготовчі начерки. Пошуки виразності в образі. Композиція великого формату. Колорит. Головне в портреті.

3.9. *Портрет натурника вугілля* (практична та самостійна робота).

Самостійне створення постановки. Попередні пошукові композиційні начерки. Перенесення композиції на великий формат.

3.10. Робота з натурою. Особливість освітлення та простір

Тема 4. Постать людини

Основні поняття/ключові слова: Атмосфера. Жанр. Темпорит. Образ. Конструкція. Динаміка. Ритм. Архітектоніка картини.

Рекомендована література:

Основна: 1, 2, 3.

Додаткова: 2, 4, 5.

4.1. *Портрет натурника в капелюху* (практична та самостійна робота). Розбір постановки. Аналіз конструкції, деталей і пластичного задуму. Визначення центру композиції, художньої ідеї, колориту, настрою, системи побудови. Архітектоніка картини. поділ на етапи роботи. Аналіз начерків. Визначення пластичної ідеї.

4.2. *Фігура людини в нескладному русі, постель.*(практична та самостійна робота). Розбір композиції. Створення виразного образу, його соціально-психологічна характеристика. Визначення колориту враховуючи матеріал та фактуру.

4.3. *Малюнок портрету з руками* (практична та самостійна робота). Робота з репродукціями та зразками. Узгодження. Композиційний начерк. Вибір формату та матеріалу.

4.4. *Портрет натурника з предметом в руках в складному освітленні* (практична та самостійна робота). Самостійний пошук, через начерки, пластичної характеристики образу. Використовуючи попередньо придбані навички, зв'язати деталі з образом та виразністю портрета. Пластичні ритми картини, композиція, характер і характерності образу. Фіксація психологічної та пластичної характеристик портрету.

4.5. *Жанрова портретна постановка в нескладному русі в інтер'єрі* (практична та самостійна робота). Створення атмосфери в картині. Композиція. Внутрішня динаміка та конструкція. Головне і другорядне в композиції. Роль деталей у створенні атмосфери картини. Узгодження темпоритмічного малюнку фігури із загальним ритмом середовища картини.

4.6. Портрет натурника в національному костюмі. Розбір конструкції. Колорит. Орнамент.

4.7. Портрет. Шарж. Перегляд репродукцій. Копіювання зразків на тему.

4.8. Різні техніки та напрямлення в живописі. Імпресіонізм. Характеристики стилю.

4.9. Автопортрет. Перегляд репродукцій. Копіювання зразків. Вибір стилю виконання

4.10. Автопортрет. Живопис. Підготовча етюдна робота. Розгляд репродукцій.

5. Методи навчання

Загальні методи навчання з дисципліни «Малюнок та живопис» - словесний (лекція, пояснення); наочний (ілюстрація, демонстрація); практичний (показ, практична робота); репродуктивний, творчий частково-пошуковий.

6. Завдання для самостійної роботи та критерії оцінювання

Тема	Завдання	Форма подання	Максимальна кількість балів
Тема 3. Портрет 3.1.Малюнок.Череп в трьох ракурсах	Вивчення анатомічної будови черепа. Конструкція та закономірність побудови	Практичний показ	10
3.2.Живопис .Складний натюрморт з гіпсовою маскою	Класичний живопис. Антична маска в композиції. Біле в живописі	Практичний показ	10
3.3.Малюнок .Гіпсова голова обрубкована в двох ракурсах	Навички побудови голови обрубковки. Велика конструкція голови. Основні площини конструкції голови	Практичний показ	10
3.4.Живопис.Постановка з гіпсовою головою	Удосконалення навичок в живописі .Складний колорит Гіпсові голови в живописі та бачення теплохолодності в написанні білого	Практичний показ	10
3.5.Малюнок гіпсової голови. М'язи голови Екорше	Вивчення анатомії голови людини. Голова екорше. Малювання голови в ракурсі. Начерки конструкції.	Практичний показ	10
3.6.Живопис .Гіпсова голова в інтер'єрі з фактурним фоном	Розвиток живописного бачення. Вміння швидкого вирішення, в підготовчому начерку, композиційної задачі. Об'єднання складних фактур та деталей в гармонічну композицію	Практичний показ	10
3.7.Малюнок .Гіпсова голова в ракурсі. Аполлон	Удосконалення навичок побудови складних об'ємів в ракурсі	Практичний показ	10
3.8.Живопис .Портрет з натури	Пошук в ескізах образу . Робота з натурою. Бачення характеру натури	Практичний показ	10
3.9.Малюнок .Портрет з натури вугіллям	Удосконалення навичок роботи з натури. Графічні техніки та їх різноманіття	Практичний показ	10
3.10.Живопис .Портрет з натури в ракурсі	Вміння бачити вигідний ракурс для загострення характеру моделі Кольорова гамма для підкреслення характеру портрету	Практичний показ	10
Тема 4. 4.1.Малюнок.Портрет натурника в капелюху з натури	Розвиток навичок бачення та вміння їх реалізації в творчій роботі .Значення деталі в	Практичний показ	10

	Роботі. Вміння передавати характер натурника в капелюху через акцент на деталі		
4.2.Живопис .Портрет натурниці в капелюху з натури	Живописне рішення картини. Характер образу через колористичне рішення	Практичний показ	10
4.3.Малюнок .Портрет натурника з руками	Вивчення анатомічної будови кінцівок людини .Конструкція кісті та стопи .Начерки з класичних зразків. Удосконалення знань та їх використання в малюванні портрета з натури	Практичний показ	10
4.4.Живопис.Полуфігура в інтер'єрі	Ознайомлення с різними варіантами освітлення фігури в інтер'єрі. Пошуки в начерках.	Практичний показ	10
4.5.Малюнок.Полуфігура в інтер'єрі вугіллям	Використання графічних технік в вирішенні завдання .Варіація звучання вугілля як матеріала для реалізації завдань	Практичний показ	10
4.6.Живопис .Портрет натурниці в національному костюмі	Живописне колористичне рішення. Національний костюм та його деталізація. Ескізи варіантів	Практичний показ	10
4.7.Малюнок .Портрет .Шарж	Начерки з натури . Пошук характеру. Розбір межі між звичайним портретом та шаржем. Робота з натурою. Вміння бачити графічно технічне вирішення для конкретного натурника	Практичний показ	10
4.8.Живопис.Портрет в техніці імпресіонізм	Живописні етюди та пошуки .Вміння передавати колоритом та технікою враження ,характер в портреті	Практичний показ	10
4.9.Малюнок.Автопортрет.Авторська техніка	Розвиток та удосконалення навичок бачення завдання та його реалізація .Пошуки в ескізах. Вибір матеріалу для реалізації	Практичний показ	10
4.10.Живопис.Автопортрет.Авторська техніка	Живописна реалізація завдання .Пошуки в етюдах	Практичний показ	10

Критерії оцінювання самостійної роботи:

Критерії оцінювання	Кількість балів
---------------------	-----------------

Здобувач повністю виконав усі завдання самостійної роботи. Демонструє високий рівень образного бачення, творчого мислення, спостережливості, фантазії та самостійності. Володіє навичками академічного рисунка і живопису, грамотно застосовує композицію, перспективу, пропорції, світлотіньові та кольорові співвідношення. Переконаливо передає форму, об'єм, фактуру та матеріальність предметів. Повністю враховує рекомендації викладача, своєчасно коригує помилки та вдосконалює роботу.	8-10
Завдання самостійної роботи виконано частково. Здобувач демонструє достатній, але нестабільний рівень володіння навичками малюнка і живопису. Допускає окремі помилки у композиції, пропорціях, перспективі, тональному або кольоровому вирішенні, передачі об'єму та фактури. Не всі рекомендації викладача враховано, робота потребує додаткового доопрацювання.	4-7
Самостійну роботу не виконано або виконано на незадовільному рівні. Здобувач не продемонстрував необхідного рівня практичних навичок малюнка і живопису, не володіє основними принципами композиції, перспективи, пропорційного та тонального/кольорового вирішення. Завдання не виконано, виконано несвоєчасно або без урахування рекомендацій викладача.	0-3

7. Форми проведення контролю та критерії оцінювання

Критерії оцінювання	Кількість балів
Робота виконана повністю та відповідно до поставленого завдання. Продемонстровано високий рівень володіння технікою малюнка і живопису, грамотну композиційну побудову, точність пропорцій і перспективи, переконливе тональне та кольорове вирішення, передачу об'єму, фактури й матеріальності предметів. Творчі рішення самостійні, робота завершена та цілісна.	90-100
Завдання виконано повністю. Робота має достатній композиційний, технічний і художній рівень. Правильно передано основні пропорції, конструкцію, тональні та кольорові співвідношення. Наявні окремі неточності у перспективі, моделюванні форми, кольорі або передачі фактури, які не порушують загальної цілісності роботи.	82-89
Основне завдання виконано. Продемонстровано базове володіння технікою малюнка і живопису, однак наявні окремі помилки у композиції, пропорціях, перспективі, тональному або кольоровому вирішенні. Передача об'єму та матеріальності предметів недостатньо переконлива. Робота потребує доопрацювання.	74-81
Завдання виконано частково. Виявлено суттєві труднощі у композиційній побудові, конструктивному аналізі форми, перспективі, передачі світлотіні та кольорових відношень. Технічні навички сформовані недостатньо, художнє рішення є непослідовним. Робота потребує значного доопрацювання.	64-73
Завдання виконано частково. Виявлено суттєві труднощі у композиційній побудові, конструктивному аналізі форми, перспективі, передачі світлотіні та кольорових відношень. Технічні навички сформовані недостатньо, художнє рішення є непослідовним. Робота потребує значного доопрацювання.	60-63
Завдання не виконано або виконано на незадовільному рівні. Не продемонстровано необхідного рівня практичних умінь у галузі	0-59

малюнка і живопису. Значна частина робіт відсутня, незавершена або не відповідає поставленим завданням.	
---	--

8. Розподіл балів, які отримують студенти

2 курс / I семестр:

За результатами поточного контролю та самостійна роботи										Сума балів
T 1.1	T 1.2	T 1.3	T 1.4	T 1.15	T 1.6	T 1.7	T 1.8	T 1.9	T 1.10	
10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	100

9.

2 курс / II семестр:

За результатами поточного контролю та самостійна роботи										Сума балів
T 2.1	T 2.2	T 2.3	T 2.4	T 2.5	T 2.6	T 2.7	T 2.8	T 2.9	T 2.10	
10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	100

Шкала відповідності оцінок

Оцінка за стобальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	Значення оцінки	Рівень компетентності
90 – 100	A	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з можливими незначними недоліками	Високий (творчий)
82 – 89	B	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок	Достатній (конструктивно-варіативний)
74 – 81	C	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок	
64 – 73	D	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності	Середній (репродуктивний)
60 – 63	E	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)	
35 – 59	FX	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання	Низький (рецептивно-продуктивний)
0 – 34	F	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни	

8. Рекомендована література

Основна:

1. Лаптон Е., Філліпс Д. К. Графічний дизайн: Нові основи. Київ : ArtHuss, 2020. 252с.іл.
2. Берджер Д. Як ми бачимо. Харків : IST Publishing, 2020. 176с.іл.
3. Кириченко М. А., Кириченко І. М. Основи образотворчої грамоти. Київ : Вища школа, 1982. 168 с.
4. Іттен Й. Наука дизайну та форми: Вступний курс, який я викладав у Баугаузі та інших школах. Київ : ArtHuss, 2021.136с. іл.
5. Сапін Р. Вид.3. Вінниця :Нова Книга, 2013. 368с.

Додаткова:

1. Коляденко Г. І. Анатомія людини. Г. І. Коляденко. К.: Либідь, 2007.384с.
2. Кравич Д. П. Українське мистецтво: у3ч. Д. П. Кравич В. А. Овсійчук, С. О. Черепанова. Львів : Світ, Ч.1. 2003. 356с.; Ч.2. 2004. 267с.; Ч.3. 2005. 286с.
3. Сковронський В. Побутові вироби та іграшки з глини. Київ : Урожай, 1994. 144с.
4. Жишкович В. І. Пластика Х-перша половина ХІVст. Львів : Інститут народознавства,1999. 240с.
5. Прищенко С. Кольорознавство. Київ : Кондор, 2018.